

П. Д. Новелліно

Житомирський державний університет імені Івана Франка
Науковий керівник: канд. філол. наук, викладач Ю. М. Нідзельська

Стереотипи у сучасній лінгвістичній науці

На перетині інтересів різних наук, у центрі яких – людина, знаходиться поняття *стереотип*. Сьогодні стереотипи розглядаються у психології, соціології, когнітології, етнографії, лінгвістиці (Ю. Апресян, Є. Бартмінський, Л. Гуслякова, І. Кон, В. Красних, Ю. Прохорова, В. Рижкова, Ю. Сорокін).

Уперше це поняття було використане В. Ліппманом (1922) який визначав стереотипи як упорядковані, схематичні детерміновані культурою "картинки світу" в голові людини, що економлять її зусилля при сприйманні оточуючого середовища [2; 3].

При такому розумінні стереотипа виділяють дві його важливі риси – детермінованість культурою та здатність бути засобом економії трудових зусиль і, відповідно, мовних засобів.

Актуальність дослідження зумовлюється частотою вживання та труднощами адекватного розуміння значення стереотипів.

Об'єкт дослідження – специфіка функціонування стереотипів крізь призму мовознавства.

Предметом дослідження є засоби вираження та декодування стереотипів у мові.

Мета дослідження полягає у визначенні семантичного змісту стереотипів, який спрямований на позначення складних об'єктів світу.

Завдання дослідження полягає в окресленні функцій стереотипів; визначенні їх аксіологічного забарвлення, генералізації та схематизації.

Відомий вчений Вальтер Ліппман приписував стереотипам функцію економії пізнавальних зусиль та присвоєння особистості до соціального середовища [3].

Часто стереотипи ототожнюються з упередженнями, і їм приписується функція однозначно негативної оцінки [5].

Аксіологічне забарвлення стереотипів включає пізнавальні та емоційні компоненти, тому неправильним є обмежувати опис

стереотипа його виключно оцінними компонентами, без врахування компонентів пізнавальних.

Лінгвісти, які досліджують стереотипи, постійно стикаються з такими запитаннями: що таке стереотип з точки зору мови, як він співвідноситься зі сферою мовного узуса, з планом змісту та планом вираження мови, які формальні ознаки має в текстах, яким чином він може бути ідентифікований [4]?

Однак, стереотипізація невіддільна від сутності природної мови, яка базується на суб'єктивній категоризації явищ. Варто зазначити, що стереотипізація не обмежується людьми, етнічними, регіональними, професіональними групами, а також охоплює різні соціальні ситуації, типи поведінки, все те, що людина пізнає та освоює для своїх цілей, створюючи визначену модель світу.

Суттєвою рисою семантичного стереотипа є *суб'єктивна генералізація*, тобто несвідоме приписування будь-якої властивості всім об'єктам класу, які об'єднуються за допомогою певної назви [1; 3].

Таким чином, вислів: "Кожна мати піклується про свою дитину" – є так званим квалітативним судженням, що репрезентує узагальнене уявлення. Підмет в ньому виступає з квантором загальності (*кожна*), а присудок носить позачасовий характер, позначає дещо, що є актуальним завжди. Однак на поверхні тексту, в повсякденному використанні, ця операція узагальнення не отримує чітких показників.

Отже, стереотипи є невід'ємною частиною людського життя, хоча не всі люди усвідомлюють сутність їх функціонування. Досить часто, у людському спілкуванні, стереотипи отримують негативну конотацію, яка створює перешкоди у спілкуванні. Однак, не можна погоджуватися з думкою, що стереотип дає виключно негативну оцінку, є вираженням упереджень. Існують також і позитивні образи.

Можливим є поєднання позитивних та негативних рис в одному й тому ж стереотипі. Стереотипи здатні створювати перешкоди у комунікації. *Перспективою* дослідження вважаємо вивчення етнічних стереотипів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Бартминьский Е. Языковой образ мира: очерки по этнолингвистике / Ежи Бартминьский; [пер. с польск.]. – М.: Индрик, 2005. – 528 с.
2. Маслова В. А. Лингвокультурология. – М.: Академия, 2001. – 208 с.
3. Lippmann W. Public Opinion. – New York: Simon & Schuster, 1961. – 427 p.
4. Lyons J. Semantyka / Tłum z ang. A. Weinsberg. – Warszawa, 1984. – S. 378-434.
5. Schaff A. Stereotypy a działanie ludzkie. – Warszawa: Książka i Wiedza, 1981. – 171 p.